

MAGDALENA JAWORSKA

PETER IVANIČ, THE LIFE OF ST. CONSTANTINE-CYRIL AND
THE VENERATION OF HIS RELICS. ŽIVOT SV. KONŠTANTINA-
CYRILA A ÚCTA K JEHO RELIKVIÁM, ISTITUTO STORICO
SLOVACCO DI ROMA, PONTIFICIO ISTITUTO SLOVACCO DEI
SANTI CIRILLO E METODIO, ROME 2024, S. 208

Konstantyn zwany Filozofem (827–869), obok swoich mistrzów: Leona Matematyka i patriarchy Focjusza oraz Arethasa, jest jedną z najbardziej świątłych postaci Cesarstwa Wschodniorzymskiego w IX wieku. Istotnie, za sprawą i działalnością tych wybitnych erudytów i humanistów nauczanie filozofii w stołecznym mieście Bizancjum stało się niezwykle poważane i cenne. Sam Konstantyn wszakże dał się poznać nade wszystko pod przybranym imieniem Cyryl. Współ też ze swoim starszym bratem Metodym zapisał się na kartach historii jako jeden z „Apostołów Słowian”. Powszechnie wiadomo, że obu braciom zawdzięczamy utworzenie słowiańskiego alfabetu (głagolicy) oraz pierwszy przekład ksiąg liturgicznych z języka greckiego.

Wzmiankowanego powyżej znakomitego nauczyciela ludu słowiańskiego dotyczy dwujęzyczna monografia autorstwa Petera Ivaniča, wymownie zatytułowana *The Life of St. Constantine-Cyril and the Veneration of his Relics. Život Sv. Konštantína-Cyrila a úcta k jeho relikviám*. Bez wątpienia stanowi ona znaczący wkład w badania zarówno nad żywotem i losami Konstantyna Filozofa, jak również szeroko rozumianym kultem jego relikwii. Z jednej strony, słowacki badacz z niezwykłą starannością systematyzuje dane biograficzne, z drugiej natomiast nowatorsko przedkłada i analizuje dotychczas niezbrane kwestie dotyczące relikwii Cyryla na terenie wschodniej i zachodniej Europy oraz Kanady.

Prof. AJP dr hab. Magdalena Jaworska – Akademia im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim; adres do korespondencji: ul. Chopina 52, bud. 7, 66-400 Gorzów Wielkopolski; e-mail: margda@yahoo.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7423-2395>.

Publikacja kolejno obejmuje spis treści (*Contents/Obsah*), wstęp (*Introduction/Úvod*, s. 8–11), piętnaście rozdziałów (s. 12–153), wieńczą ją zaś słowo podsumowujące w postaci zakończenia (*Conclusion/Záver*, s. 154–163), przypisy (*Notes/Poznámky*, s. 164–197) oraz ujęte łącznie źródła archiwalne i bibliografia (*Archival sources and bibliography/Archívne pramene a literatúra*, s. 198–208).

Zgodnie ze wstępnym założeniem autora, w pierwszych rozdziałach książki szczegółowo i wyczerpująco zostały omówione życie i twórcza działalność Konstantyna, przy zachowaniu porządku chronologicznego. Z rozdziału pierwszego, pt. „Dzieciństwo i Młodość” (*Childhood and youth/Detstvo a mladosť*, s. 12–15) możemy wyczytać o jego genealogii oraz odbytej przezeń ścieżce edukacyjnej. Następne trzy rozdziały, tj. „Misja do Arabów”, „Misja do Chazarów” i „Misja na Wielkie Morawy” (*Mission to the Arabs/Misia ka Arabom, Mission to the Khazars/ Misia k Chazarom i Mission to Great Moravia/Misia na Veľkú Moravu*, s. 16–29), traktują o ekumenicznych misjach Konstantyna do Saracenów, Chazarów i Słowian. Z dalszych rozdziałów o charakterze biograficznym, pt. „Wyjazd z Wielkich Moraw i podróż do Rzymu” i „Działalność w Rzymie i śmierć św. Konstantyna-Cyryla” (*Odchod z Veľkej Moravy a cesta do Ríma i Pôsobenie v Ríme a smrť sv. Konštantína-Cyrila*, s. 30–35) dowiadujemy się o uciążliwej drodze Konstantyna do Rzymu, właściwej dlań aktywności już w samej stolicy, jak również o okolicznościach związanych z jego śmiercią. W rozdziale pt. „Głagolica i piśmiennictwo starosłowiańskie” (*The Glagolitic alphabet and literature written in Old Church Slavonic/Hlaholika a staroslovienske písomníctvo*, s. 36–53) autor podnosi niezwykle ważką kwestię, a mianowicie znaczenie misji braci Sołuńskich na Wielkich Morawach. Bardzo zasadnie autor książki poświęca jej sporo uwagi, gdyż owa misja, prócz chrystianizacji, odegrała ogromną rolę w rozwoju kulturowym Słowian. Mowa jest tu o utworzeniu przez braci całkiem nowego alfabetu, tj. głagolicy, i niniejszym podwalin pod nowy literacki język (starosłowiański). Ostatni z rozdziałów części monografii poświęconej życiu filozofa, zatytułowany „Liturgia misji cyrylo-metodiańskiej” (*Liturgy of the Cyrillo-Methodian mission/Liturgia cyrilo-metodskej misie*, s. 54–57) przybliży nam z kolei kontrowersję związaną z liturgią i obrządkami praktykowanymi przez Konstantyna i Metodego oraz ich uczniów na terenach Wielkich Moraw.

Drugą zasadniczą część publikacji autorstwa Petera Ivaniča stanowi wnikliwa i nowatorska w swej istocie analiza losów ocalałych relikwii Konstantyna Filozofa na przestrzeni dziejów, a precyzyjnie rzecz ujmując, od wieków średnich po współczesność. Co najważniejsze, dociekania badawcze w tym zakresie zostają przez autora książki rzetelnie udokumentowane i poparte licznymi archiwalnymi źródłami, literaturą i zebraną przezeń dokumentacją poszczególnych zabytków. Z drugiej strony w monografii wykazano źródła i okoliczności pozyskiwania

konkretnych relikwii bądź przez znajdujące się w ich posiadaniu instytucje kościelne, bądź też księży. Omówienie tego zagadnienia zostało dodatkowo zaopatrzone w fotografie autentycznych relikwii.

Rozdział pt. „Czczenie szczątków apostołów, męczenników i świętych na przestrzeni dziejów” (*Worship of the remains of apostles, martyrs and saints throughout history/Uctievanie ostatkov apoštolov, mučeníkov a svätcov v dejinách*, s. 58–67) jest zatem wprowadzeniem i ogólnym zarysem wzmiankowanego w tytule doniosłego zagadnienia kultu relikwii apostołów, męczenników i świętych w aspekcie historycznym, a następujący po nim rozdział, noszący tytuł „Losy grobu i szczątków św. Konstantyna-Cyryla po 869 roku” (*The fate of tomb and remains of St. Constantine-Cyril after 869/Osudy hrobu a ostatkov sv. Konštantína-Cyryla po roku 869*, s. 68–83), stanowi bezpośrednie ujęcie losów grobu i relikwii samego Konstantyna w oparciu o liczne hagiograficzne, literackie czy archiwalne źródła wiedzy na ten temat. Kolejne cztery rozdziały monografii, mianowicie „Relikwie w Watykanie i Włoszech”, „Relikwie w Republice Czeskiej”, „Relikwie w Republice Słowackiej”, „Relikwie w Bułgarii, Grecji, Chorwacji, Kanadzie, Rosji i Macedonii Północnej” (*Relics in the Vatican and Italy/Relikvie vo Vatikáne a v Taliansku, Relics in the Czech Republic/Relikvie v Českej republike, Relics in the Slovak Republic/Relikvie v Slovenskej republike, Relics in Bulgaria, Greece, Croatia, Canada, Russia and North Macedonia/Relikvie v Bulharsku, Grécku, Chorvátsku, Kanade, Rusku a Severnom Macedónsku*, s. 84–151), dotyczą problematyki zachowanych relikwii w różnych krajach oraz konkretnych miejsc ich występowania, w tym Watykanie i Italii, Czechach, Słowacji, Bułgarii, Grecji, Chorwacji, Kanadzie, Rosji i Macedonii Północnej. Rozdział wieńczący monografię, pt. „Relikty w prywatnej własności” (*Relics in personal possession/Relikvie v osobnom vlastníctve*, s. 152–153), odsyła nas do kwestii relikwii znajdujących się w posiadaniu księży i niejako dopełnia podjęte przez autora tej części książki zagadnienie. Zwięzłe podsumowanie wszystkich omawianych w monografii wątków zawarto w jej zakończeniu (*Conclusion/Záver*, s. 154–161), w którym pada nader ważna konstatacja odnośnie do propagowania wspólnego dziedzictwa kulturowego i wartości Europy. Jak słusznie zauważa Peter Ivanič, wspomnianą spuściznę w dużej mierze zawdzięczamy Cyrylowi i jego bratu Metodemu oraz ich kontynuatorom i następcom.

Należy skądinąd podkreślić, że zgodnie z wszelkimi wymaganiami naukowymi monografia została zaopatrzona w przypisy objaśniające (*Notes/Poznámky*, s. 164–197) oraz obszerne źródła archiwalne i bibliografię (*Archival sources and bibliography/Archívne pramene a literatúra*, s. 198–208) świadczące o dobrej znajomości podjętej w niej problematyki i kompetencjach językowych jej autora.

Książka *The Life of St. Constantine-Cyril and the Veneration of his Relics. Život Sv. Konštantína-Cyrila a úcta k jeho relikviám* daje czytelnikowi wyjątkową i cenną okazję, by zapoznać się z żywotem i kultem relikwii jednej z najznamienitszych i światłych osobistości IX-wiecznego Cesarstwa Wschodniorzymskiego. Ponadto jej dwujęzyczne wydanie poszerza grono odbiorców, co sprawia, że wyniki badawcze autora mogą trafić do specjalistów z różnych regionów świata, stanowiąc w przyszłości przyczynek do dalszej wymiany myśli w aspekcie lokalnym, jak i globalnym. Reasumując, niniejsza publikacja jest bardzo istotnym wkładem w dociekania nad historią i kulturą Bizancjum, uzupełniającą lukę w naszej świadomości badawczej oraz edukacyjnej.